

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw M.J.A. van der Hoeven
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Javastraat 42
2585 AP Den Haag
Tel 070 - 363 99 22
Fax 070 - 360 89 92

E-mail: Secretariaat@awt.nl
URL: <http://www.awt.nl/>

0009/04/sh

26 januari 2004

Wetenschapsbudget

Geachte mevrouw Van der Hoeven,

Onlangs heeft u het Wetenschapsbudget voor het jaar 2004 aan de Tweede Kamer gestuurd. Dit is een belangrijke gebeurtenis want het Wetenschapsbudget is het centrale beleidsdocument voor het wetenschapsbeleid van de komende jaren. Daarom wil de Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid graag reageren op uw nota. Zijn commentaar heeft de vorm van een aantal korte opmerkingen. Deze vallen uiteen in twee blokken. Het eerste blok heeft betrekking op kwesties die volgens de AWT onderbelicht zijn gebleven in het Wetenschapsbudget. Het tweede blok bevat kanttekeningen bij uw visie op en instrumenten voor sturing van het onderzoek.

Onderbelichte kwesties

- *De Lissabonambities*

De AWT acht de realisering van de Lissabonambities de belangrijkste opgave voor het wetenschapsbeleid in de komende jaren.¹ Opvallend genoeg besteedt het Wetenschapsbudget hier weinig aandacht aan. De Lissabonambities worden alleen genoemd in het hoofdstuk over internationalisering (pp. 30-31). Hetzelfde geldt voor de afspraken die zijn gemaakt te Barcelona over verhoging van de uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling. De AWT adviseert u het wetenschapsbeleid expliciet dienstbaar te maken aan de realisering van de Lissabonambities en Barcelona-afspraken. Dit vergt onder meer een projectie van de (publieke) uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling in relatie tot de ontwikkeling van het bruto binnenlands product tot 2010.

- *Internationale dimensie van het wetenschapsbeleid*

Onderzoek wordt in toenemende mate een internationale aangelegenheid. Het is dan ook terecht dat het Wetenschapsbudget hier aandacht aan besteedt (pp. 30-31). De AWT vindt echter dat de internationale dimensie onvoldoende geïntegreerd is in de overige onderwerpen van het wetenschapsbeleid. De internationalisering van het onderzoek en het onderzoeksbeleid vergt een bezinning op de inbedding van nationale activiteiten in een internationale context. Kernvraag hierbij is wanneer Nederland zich moet richten naar Europa en wanneer het een

eigen koers moet varen. De AWT is van mening dat Nederland voluit moet participeren in de EU en daarbij het bredere mondiale perspectief goed in beeld moet houden. In dit geheel moet ons land eigen strategische keuzes blijven maken, vooral wanneer het van belang is kennisontwikkeling en -benutting 'dicht bij huis' te houden.²

- *Aansturing van het universitaire onderzoek*

De universiteiten verrichten het leeuwendeel van het publiek gefinancierde onderzoek.³

Opmerkelijk genoeg krijgt de aansturing van het universitaire onderzoek weinig uitwerking – niet in het Wetenschapsbudget en niet in het HOOP. Binnen uw departement heeft het universitaire onderzoek geen eenduidige plaats. Het valt onder twee bewindspersonen (de minister en de staatssecretaris), wordt behandeld door twee directies (directie HO en directie OWB) en is onderwerp van twee beleidsdocumenten (het HOOP en het Wetenschapsbudget). Hierdoor loopt het gevaar tussen de wal en het schip te vallen. Daarom adviseert de AWT u de aansturing van het universitaire onderzoek nauwkeurig onder de loep te nemen en waar nodig te verbeteren.

Sturing van het onderzoek

- *Formuleer ambities met het onderzoeksbestel*

Als minister van OCW heeft u onder meer de taak helder aan te geven wat uw ambities zijn met het onderzoeksbestel als geheel en met de verschillende onderdelen daarvan. Op dit punt verschaft het Wetenschapsbudget te weinig duidelijkheid. Een groot deel van de tekst heeft betrekking op het functioneren van het onderzoeksbestel op dit moment. Ten aanzien van de gewenste werking en inrichting van het bestel formuleert u slechts mondjesmaat concrete ambities. Dit geldt in het bijzonder voor TNO en de universiteiten: uw denkbeelden met betrekking tot hun taken worden in het Wetenschapsbudget onvoldoende uitgewerkt. Dit komt het functioneren van het onderzoeksbestel niet ten goede. Daarom adviseert de AWT u concrete ambities te formuleren voor (delen van) het onderzoeksbestel zodat u instellingen hierop kunt aanspreken.

- *Stuur met geld èn overleg*

De AWT stelt vast dat u onderzoeksinstellingen en universiteiten in het bijzonder afstandelijk wenst te benaderen (pp. 6-7, 27-28). Waar u toch invloed wenst uit te oefenen op hun strategische agenda vertrouwt u op financiële prikkels. Fondsen als de tweede geldstroom en BSIK moeten universiteiten verleiden tot de keuzes die u graag gemaakt zou zien (p. 7). Voor zover deze fondsen niet volstaan, stelt u een versterking daarvan voor in de zogeheten smartmix (p. 14). De AWT betwijfelt of dit volstaat. Financiële prikkels beïnvloeden weliswaar het gedrag van universiteiten, maar om hun strategische agenda wezenlijk te beïnvloeden, is meer nodig. Daarom adviseert de AWT u sterker in te zetten op overleg met de onderzoeksinstellingen. In een 'beleidsrijke dialoog' dient hun beleid geconfronteerd te worden met de ambities van de minister.⁴

- *Let op met de smartmix*

De zogeheten smartmix is het meest uitgewerkte onderdeel van het Wetenschapsbudget. In dit concept komen meerdere beleidsvoornemens bijeen en worden zij vertaald in concrete sturingsmaatregelen. Hierboven is al vermeld dat de AWT financiële instrumenten als de smartmix niet beschouwt als het enige of krachtigste middel tot sturing. In het verlengde hiervan wil de Raad twee specifieke opmerkingen plaatsen bij de smartmix.

- Om meer focus en massa aan te brengen in het universitaire onderzoek stelt u via NWO extra middelen beschikbaar aan excellente onderzoeksgroepen. Aan deze middelen, die oplopen tot €50 miljoen in 2007, verbindt u een even groot bedrag uit de eerste geldstroom. In uw ogen loopt de 'matchingsdruk' binnen universiteiten hiermee niet verder op. De AWT deelt deze opvatting niet. Zijns inziens functioneert het bedrag uit de eerste geldstroom dat u

verbindt aan de extra middelen van NWO feitelijk als matching. Zo bezien leidt dit onderdeel van de smartmix wel degelijk tot een vergroting van de matchingsdruk binnen universiteiten. Hiermee wordt de financiële basis van de universiteiten verder uitgehold.⁵

- Om de benutting van wetenschappelijk onderzoek te verbeteren, introduceren u en uw collega van EZ een nieuw instrument: het programmatische instrument voor onderzoekssamenwerking (p. 14). De AWT acht dit een goede aanzet, maar pleit voor extra maatregelen. De benutting van wetenschappelijke kennis door bedrijven is vooral gebaat bij het bestaan van persoonlijke contacten en netwerken met kennisinstellingen. Daarom adviseert de AWT u op dit punt expliciet beleid te voeren.⁶ Hierbij kunt u denken aan de invoering van een Nederlandse variant van het Marie Curie programma.

- *Beloon ook de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek*

Op de lange termijn wilt u de kwaliteit van het universitaire onderzoek bevorderen door toe te werken naar een 'systematische vaststelling van de onderzoeksoutput, kwantitatief en kwalitatief, die een periodieke herverdeling mogelijk maakt in de richting van de best presterende universiteiten of onderdelen daarvan' (p. 10). Dit lijkt een aantrekkelijk systeem, maar het bergt gevaren in zich. Ervaringen in het Verenigd Koninkrijk leren dat zo'n systeem een sterke premie zet op onderzoek dat voldoet aan academische kwaliteitscriteria. De benutting van onderzoeksresultaten in bedrijven en maatschappelijke sectoren, één van uw andere speerpunten (pp. 10-12), heeft hieronder te lijden. Daarom adviseert de AWT u bij veranderingen in de bekostigingssystematiek evenzeer rekening te houden met de maatschappelijke kwaliteit van universitair onderzoek.

- *Stimuleer de concurrentie tussen universiteiten niet verder*

Om de kwaliteit van het universitaire onderzoek te bevorderen, wilt u de concurrentie tussen de universiteiten versterken (pp. 9-10). Om voldoende focus en concentratie aan te brengen in onderwijs en onderzoek moeten universiteiten echter niet alleen met elkaar concurreren, maar ook samenwerken. Onder de huidige omstandigheden blijkt dit een moeizaam proces – de gang van zaken rondom het sectorplan natuurwetenschappen bewijst dit.⁷ Daarom adviseert de AWT u niet nóg meer prikkels in het systeem te brengen om de concurrentie tussen de Nederlandse universiteiten te versterken. Zijns inziens maken de huidige mechanismen ter verdeling van fondsen en erkenning de academische wereld al competitief genoeg. De werkelijke strijd vindt plaats met het buitenland en om die aan te kunnen, is meer samenwerking gewenst tussen de Nederlandse instellingen.

- *Let op de positie van NWO*

Het is de AWT opgevallen dat u NWO op verscheidene plaatsen in het Wetenschapsbudget nieuwe taken toedicht. Deze hebben deels te maken met advisering ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen (p. 10, 13, 27, 29) en deels met de monitoring van lopend beleid (p. 16). De AWT wijst erop dat NWO thans gepositioneerd is als een uitvoeringsorganisatie die verantwoordelijk is voor de programmering, regie en uitvoering van een aanzienlijk deel van het publiek

gefinancierde onderzoek. Daarmee vormt NWO één van de belangrijkste spelers in het onderzoeksveld. Gelet op de betrokkenheid en het belang van NWO bij onderzoeksactiviteiten acht de AWT het ongewenst dat u deze organisatie inschakelt bij de monitoring van lopend beleid. Dit kan leiden tot een vermenging van rollen waarbij NWO moet oordelen over zijn eigen activiteiten. De AWT adviseert u de positionering van NWO in het onderzoeksveld helder voor ogen te houden en de uitvoering en beoordeling van onderzoek gescheiden te houden.

Hoogachtend,

J.F. Siermans
Voorzitter

¹ Zie *Naar een nieuw maatschappelijk contract: synergie tussen publieke kennisinstellingen en de Nederlandse kennissamenleving* (AWT-advies 50, 2003).

² Zie *Een Nederlands kompas voor de Europese onderzoeksruimte* (AWT-advies nr. 57, Den Haag, verschijnt 30 januari 2004).

³ In 2003 ontvingen de universiteiten €1,4 miljard uit de eerste geldstroom voor het verrichten van onderzoek. Dit bedrag is bijna twee maal zo groot als het totale bedrag dat de regering uittrekt voor het overige deel van het publiek gefinancierde onderzoek (€771 miljoen in 2003, ter beschikking gesteld via het Wetenschapsbudget).

⁴ Zie *Wijsheid achteraf: de verantwoording van universitair onderzoek* (AWT-advies 51, 2003).

⁵ Zie *Adviserende brief aan de ministers van OCW en EZ inzake matching onderzoekssubsidies* (AWT, 2002). Op korte termijn (eind februari 2004) zal de AWT een nieuw advies uitbrengen over matching.

⁶ Zie *Netwerken met kennis: kennisabsorptie en kennisbenutting door bedrijven* (AWT-advies 56, 2003).

⁷ Zie *Adviserende brief aan de staatssecretaris van OCW inzake sectorplannen Natuurwetenschappen en Wetenschap & Technologie* (AWT, verschijnt begin februari 2004).